Танули сніги, висихала земля, стаючи з чорної сірою, репаною. На яблунях набрякали бруньки, соловіли від терпкого щастя. Ми грілись під хатами на осонні. Вирізували бевзовий балан та бевзову цурку — починалась гра. І в розбитого царя сходилися стіна на стіну, і в татарів. Коли підсихали стежки, то знаходили під штандарами, чи в коморі, чи на горищі колесо і ключку, забризкані зеленою іржею, і, пустивши колесо поперед себе та попихаючи або притримуючи його дротяною ключкою, бігли через суху, ласкаву весну, тупотіли босими п'ятами по теплій землі, вилизаній вітрами. Серце тукало, бурхливо скипали під бровами очі, дуби стояли строго обіч дороги, сварячись нерозбурканими гілками на сонце, що було схоже на обруч, а справжній залізний обруч сонячно подзвякував. Поступово іржа зчищалася, а згин на ключці протирався більше — і звук від дотику обруча та ключки ставав мелодійнішим, набрякав тужавою дзвонковістю. І снилося серед ночі: котиться через лунке небо сонце, спалахує дзеньками, і кожен промінець грає цнотливо й по-золотому. Котиться сонце, все швидше, ноги ледве встигають за ним, вже відстають, бо біг захлинувся, і стрімко бурхнуло пекельне кружало вперед, розтануло... А на другий день — знову бігцем через весну, а особливо ввечері по затінених стежках, через бузинові провулки, перебризкані пломінцями далеких зірок та духом глухої кропиви, по невистиглих коров'ячих ляпанцях. І пудишся з одного завулка в другий, повз глиняники, біля млина, через гатку, біля цвинтаря, і вже не чуєш під собою ніг, наче то сама земля чимдуху крутиться під тобою та твоїм колесом, а ти зупинився на місці. І вже пливуть мимо клуні з жовтою журбою стін, і скособочені шопи, і журавлі з піднятими відрами, і баби на порогах із дітьми, і човни заспані в лугах, і одухотворені коні, і дівчата, що лускають гарбузові чи соняшникові зернята, і коваль Мільйон, що порається біля кузні з боронами, і післязимові жатки та косилки, захлюпані до п'ят ранніми бур'янами, і мій рідний дядько Мина, що солодко думає про вулики, про бджіл...

Коли спинялася під ногами лунка земля, зморено збиралися біля колодязя, спирались на процвілі цямрини. В глибу витенькувало сизою латкою дно, пахло мохом; і не дзюрком, а крапля за кра ілею збамкувала

з глибокої дилюки вода. Спускали відро, журавель хрипко скрикував, і відро з зітханням топилось, холодно побулькуючи, випускаючи горішній дух. І коли відро похилитувалось на цямрині, то воно вже пахло не сухим залізом, а мокрим, і ми, відгинаючи дужку, пили студену воду, од якої зашпори заходили в зуби і їх ломило.

Смерком, очутившись дома, ми їли куліш, заправлений молодою сіянкою та димком, і хоч сиділи під яблунями на ряднах, чи в хаті на лаві, чи на тапчані біля припічка, але здавалось, що земля все ще крутиться під нами, а ми сп'яніло перебираємо ногами, пробуючи вгнатись за обручем, який тікає все прудкіш... Надходив сон — як синій димок від спалених вишневих дрючків, від зотлілої під таганком соломи з околоту.

У білі жнива ми пропадали в спечних полях. Нечутно дзвеніли полудні, як павутинка бабиного літа. Возили з батьками снопи до молотарки. Колосся похилитувалося сиво й пахучо, коли сніпок вкладали до сніпка, зерно було лите, лунке, як дзвоники, і коли батько брав на зуб, то дзвоник весело хрупав — коротко й твердо. Добре було їхати на самому вершечку, погойдуватись, і вибілена стерня згори здавалася зовсім не колючою. Добре було, як завмирало всередині, коли віз нахилявся. Добре було задрімати в сніпках, а потім прокинутися, коли хтось уже біля молотарки казав: "То, може, вашого збитошника також у барабан закладемо, хай вимолотить із нього пустощі?" Добре було припасти губами до твердого струменя, який лявся з-під вийнятого чопка на гарячий твар, на шию, на груди, бризкав на запорошені ноги, а в цей час водовоз галакав із затінку: "Ти, вар'яте, знову мені всю бочку води збавити хочеш?!" Добре було пити молоко з пляшки, зготовлене матір'ю на полудень у поле, яке не нагрілось, бо батько обмотував його мокрою ганчіркою або тримав у відрі з водою. Добре було слухати, як співають молодиці, позав'язувані хустками так, що в щілину видно самі очі, ніс та вуста,— вони співали протяжно й не голосно, і здавалось, що пісня народжується не тільки в них самих, але і в широких грудях цього поля, в зомлілій тиші нескошеної ниви, у спеченій сонцем небесній криниці... А в село повертались поночі, позаду

лишались жовті ліхтарі біля молотарки, теплі купи намолоченого зерна, приємний сморід розіллятого мастила, і ми їхали на рипучих колесах у ніч, як у непроглядні штандари. Батько чорно вирізьблювався на передку, мовчав. А лежачи горизнак можна було засіяти свої очі всіма зірками неба, і очі були тим морем, яке вміщало їх, як і небо. Примарювалось, що зорі пахнуть колосками, жнивами, спекою,— і від того вони ставали ще ближчі, досяжніші.

— Батьку,— питався,— а отам також є віз?

— Де?

— В небі.

— Кажуть люди, що є.

— А чому ж його не видно?

— Хто його знає. Скоро зійде.

— Він із зірок?

— Із зірок, сину.

Коники сюрчали — січку різали. Зліва далекий разок вогнів — зарошено, з зеленкуватим відблиском — цяпотів: цукровий завод у сусідньому селі на ремонті. Табун коней прогнали на нічне два дядьки, розпливистими силуетами малюючись верхи. Пофоркування здаленіло, станувши, і вже згодом різке ігогокання розбатувало тонким лезом ніч — та й безслідно притупилось. І чим довше їхалося горілиць, тим певніше відчувалось, що пливемо поміж зірками, і десь дуже далеко, аж на землі, погуркували загублені колеса. Батько торгав за плече, казав, що приїхали, я глипав сполохано — знайоме подвір'я, хата, клуня. Батько задавав коням сіна, танув у темряві, знову виборсувався з неї, а з

городу дурманно несло нічним настоєм бараболиння та гички, зволоженого кропу, і найзапаморочливіше — тютюну. Віз ночував надворі, карячкувато розставивши під собою четверо коліс, його обсіювали росяні голки, на ранок роблячи його сивим і веселішим, ніж він був, натомлений, минулого вечора. На ранок віз ладен був музично видзвонювати ободами, пересівати через шпиці чисте проміння, як пісок.

...І ще любили ми копати картоплю. І пекти її в полі кукурудзинням чи бараболинням. Обдирати з неї чорну, обвуглену лушпайку, обпікати язик сипким, розсипчастим м'якушем. Польова картопля — сипка і солодка, вона тане в роті. І добре було закопувати її в кагати, присипаючи землею, добре було на вершечку кагатів ставити солом'яний віхоть, щоб картопля не задихнулась взимку, щоб могла через цю продуховину дихати. Добре було — не лячно, коли вночі чули завивання лисів і сподівалися за дня піти на полювання, хоча й ніколи не ходили на те полювання, бо батьки не довіряли нам рушниць.

І восени нас також тягнув за собою обруч, який кругло котився, побамкував, і остиглі стежки самі стелились, просякнуті втомою. Вони бралися зазимковими лишаями, ноги вже не прилипали до них, а приглушено гупали. На стріхах хат поміж бурих, витіпаних сльотою околотів світились жовті, цьогорічного накриття, а загати берегли в собі зів'ялий дух всього городу. Гуси погелкували, витягуючи вгору шиї, прислухаючись до того тривожного гамору, який їм постійно вчувався в небесах, і поривались летіти невідомо куди, важко перелітаючи над тинами, над городами. Молодий ішов до молодої, бив бубон, стиналися брязкальця, і шкура, в яку гепали колотушкою, була жовта, палаюча, як листя кленів, що, спаленівши, жужмом валялось в ровах... Крутився обруч, спрямований то наліво, то направо ключкою, сміявся і плакав по-своєму, і ми бігли за ним, то відпускаючи вперед, то притримуючи, бігли від радості до журби, від журби до радості, бігли від щастя до горя, від горя до щастя...